

Työ- ja elinkeinoministeriölle
Diaarinumero: VN/25055/2023
Lausuntopalvelu

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta

Medialiitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto työ- ja elinkeinoministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta ("luonnos").

Esitämme kunnioittavasti huomiomme esityksestä muun muassa kansalaisten sananvapauden, yleisön oikeuden vastaanottaa tietoja ja tiedotusvälineiden riippumattomuuden kannalta.

Pääviestit

Medialiitto ehdottaa, että luonnoksen jatkovalmistelussa kiinnitettäisiin huomiota seuraaviin asioihin ja tehtäisiin luonnokseen tarvittavat tarkennukset ennen varsinaista hallituksen esitystä:

- Tiedotusvälineiden lähdesuoja on varmistettava kaikissa tilanteissa Euroopan unionin ja kansallisen sääntelyn mukaisesti. Tiedotusvälineiden lähteiden ja riippumattomuuden suojan tulisi näkyä medianvapausasetuksen edellyttämällä tavalla aina, kun viranomaiselle säädetään lailla tiedonsaantioikeuksia.
- Jatkovalmistelussa esitykseen tulisi lisätä kirjaus siitä, että elinkeinonharjoittajan velvollisuus luovuttaa Huoltovarmuuskeskuksen pyynnöstä tietoja Huoltovarmuuskeskukselle ei missään olosuhteissa koske toimituksellista työtä tekevien tiedotusvälineiden hallussa olevia tietoja.
- Viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteistyöhön perustuvan huoltovarmuusmallin säilyttäminen entisellään on tärkeää.
- Elinkeinoelämän poolien ja pooleissa työskentelevien tiedonsaantioikeus on varmistettava.

- Huoltovarmuusorganisaation ja huoltovarmuustoimenpiteiden riittävä rahoituksen taso on varmistettava
- Myös ei-materiaalisen varautumisen tärkeys tulisi näkyä esityksessä. Valtioneuvoston päätöksen huoltovarmuuden tavoitteista mukaan ”yhteiskunnan turvallisuutta ja vastuullista sananvapautta tukevan, vapaan ja moniäänisen tiedonvälityksen toimintaedellytyksien turvaaminen kaikissa olosuhteissa on yhteiskunnan turvaamisen painopisteitä. Joukkoviestinnän ja sen infrastruktuurien turvaaminen on välttämätöntä”.
- Myös Muut-sektori tulisi mainita esityksen 11 §:n perusteluissa ja 27 §:ää (Uhkasakko) tulisi täsmentää.

Tiedotusvälineiden lähdesuoja on varmistettava kaikissa tilanteissa Euroopan unionin ja kansallisen sääntelyn mukaisesti

Medialiitto kiinnittää ministeriön huomiota siihen, että luonnoksen jatkovalmistelussa tulisi varmistaa, että luonnokseen kirjattu elinkeinonharjoittajan kattava tietojenantovelvollisuus ei vaaranna mediatyhtiöiden omistamien tiedotusvälineiden, kuten esimerkiksi lehdistön toimitusten, hallussa olevien tietojen ja toimituksellisten lähteiden oikeudellista suojaa missään olosuhteissa.

Medialiitto ehdottaa, että luonnoksen jatkovalmistelussa esitykseen lisättäisiin selvytyksen vuoksi kirjaus siitä, että *elinkeinonharjoittajan velvollisuus luovuttaa Huoltovarmuuskeskuksen pyynnöstä tietoja Huoltovarmuuskeskukselle ei missään olosuhteissa koske toimituksellista työtä tekevien tiedotusvälineiden hallussa olevia tietoja.*

Luonnoksen 24 §:n mukaan elinkeinonharjoittajan ja elinkeinoelämän järjestön on Huoltovarmuuskeskuksen pyynnöstä luovutettava salassapitosäännösten tai muiden tietojen luovuttamista koskevien rajoitusten estämättä Huoltovarmuuskeskukselle sille luonnoksen 4 §:n 1 momentin 3–6 kohdissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi välttämättömät tiedot.

Huoltovarmuuskeskuksen lakiin perustuva oikeus saada tietoja elinkeinonharjoittajilta ja elinkeinonharjoittajien velvollisuus luovuttaa tietoja on luonnoksen perusteella vahva. Koska esimerkiksi luonnoksen 4 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan Huoltovarmuuskeskuksen tehtävänä on ylläpitää säännöllistä tilannekuvaa huoltovarmuuden kannalta kriittisistä sektoreista ja toimialoista, on sillä myös lakiperusteinen oikeus saada elinkeinonharjoittajilta ”sektorin ja toimialan tilannekuvaan” liittyviä tietoja. Sitä, mitä ”tilannekuva” voi tarkoittaa eri sektorien ja toimialojen osalta, ei luonnoksessa määritellä.

Tietojenantovelvollisuutta on luonnoksessa vahvistettu siten, että luonnoksen 27 §:n mukaan Huoltovarmuuskeskus voi asettaa tietojenantovelvollisuuden noudattamisen

tehosteeksi uhkasakon. Säännöksen nojalla tuomittaisiin sakkoon esimerkiksi se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta jättää määräajassa toimittamatta tiedonantovelvollisuuden piiriin kuuluvan tiedon. Säännös koskee elinkeinonharjoittajan ja elinkeinoelämän järjestön edustajaa, joka toimisi vastoin tiedonantovelvollisuutta.

Tiedotusvälineiden lähteiden ja riippumattomuuden suojan tulisi näkyä medianvapausasetuksen edellyttämällä tavalla aina, kun viranomaiselle säädetään lailla tiedonsaantioikeuksia

Medialiitto katsoo, että ottaen huomioon lähdesuojan kriittisyys toimituksellisen työn vapauden kannalta ja tiedotusvälineiden toimintaan sekä yhteiskuntaan liittyvät erilaiset käytännön olosuhteet, tulisi myös lähdesuojaa turvaava kirjaus ottaa mukaan esitykseen edellä kuvatulla tavalla.

Tuore eurooppalainen medianvapausasetus (2024/1083) asettaa jäsenvaltioille velvoitteen kunnioittaa ”mediapalvelujen tarjoajien tosiasiallista toimituksellista vapautta ja riippumattomuutta niiden harjoittaessa ammattiaan”. Jäsenvaltioilta ja niiden kansallisilta sääntelyviranomaisilta ja -elimiltä kielletään yksiselitteisesti puuttuminen toimituksellisiin käytäntöihin ja toimituksellisiin päätöksiin tai niihin kohdistuvat vaikutusyritykset.

Lisäksi medianvapausasetus korostaa lähdesuojan turvaamisen tärkeyttä (4 artikla). Medianvapausasetuksen lähdesuojakirjausten tavoitteena on välttää journalististen lähteiden ja luottamuksellisen viestinnän suojan kiertäminen ja taata yksityis- ja perhe-elämän, kodin ja viestien kunnioittaminen perusoikeuskirjan mukaisesti.

Sananvapaus ja riippumattoman tiedonvälityksen vapaus on kirjattu Suomea velvoittaviin Euroopan perusoikeuskirjaan (11 artikla) ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen (10 artikla). Sananvapaus, yleisön oikeus vastaanottaa tietoja ja tiedotusvälineiden riippumattomuus on turvattu myös Suomen perustuslaissa (12 §) ja edellä mainitussa eurooppalaisessa medianvapauslainsäädöksessä (3 ja 4 artiklat). Myös laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (4 §) ja Julkisen sanan neuvoston Journalistin ohjeet (2 kohta) suojaavat tiedotusvälineiden riippumattomuutta.

Valtioneuvoston päätöksen huoltovarmuuden tavoitteista (TEM/2024/142) mukaan ”yhteiskunnan turvallisuutta ja vastuullista sananvapautta tukevan, vapaan ja moniäänisen tiedonvälityksen toimintaedellytyksien turvaaminen kaikissa olosuhteissa on yhteiskunnan turvaamisen painopisteitä. Joukkoviestinnän ja sen infrastruktuurien turvaaminen on välttämätöntä”.

Medialiitto katsoo, että myös valtioneuvoston päätöksen korostaman joukkoviestinnän turvaamisen tulisi näkyä esityksessä siten, että siihen kirjataan jatkovalmistelussa selkeästi, että tiedotusvälineiden hallussa oleviin tietoihin ei viranomaisten toimesta puututa.

Viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteistyöhön perustuvan huoltovarmuusmallin säilyttäminen entisellään on tärkeää

Medialiitto kannattaa luonnoksen kirjausta siitä, että viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen yhteistyömalliin ei tehtäisi merkittäviä muutoksia.

Medialiitto pitää tärkeänä siitä, että Huoltovarmuuskeskuksen ja elinkeinoelämän yritysten ja järjestöjen huoltovarmuustyö jatkuu nykyiseen tapaan ja niin kuin Huoltovarmuuskeskuksen ja toimialajärjestöjen poolisopimuksissa on sovittu.

Medialiitto pitää erittäin tärkeänä, että Huoltovarmuuskeskuksen ja elinkeinoelämän yritysten sekä järjestöjen poolimuotoinen huoltovarmuustyö säilyy nykyiseen tapaan elinkeinoelämävetoisina. Se on keskeinen tapa turvata elinkeinoelämän vapaaehtoisuuteen perustuva panostus huoltovarmuustyöhön, vaikka huoltovarmuustoimintaa ollaan luonnoksen perusteella kokonaisuudessaan viemässä viranomaisvetoisempaan suuntaan.

Elinkeinoelämän poolien ja pooleissa työskentelevien tiedonsaantioikeus on varmistettava

Medialiitto kiinnittää ministeriön huomiota siihen, että nykyisessä huoltovarmuuslaissa oleva huoltovarmuussektorien ja elinkeinoelämän poolien oikeus saada elinkeinonharjoittajilta ja elinkeinoelämän järjestöiltä tietoja tuotantokapasiteetista, toimitiloista, henkilöstöresursseista sekä muista seikoista poistuu. Luonnoksen mukaan jatkossa vain Huoltovarmuuskeskuksella olisi näihin tietoihin tiedonsaantioikeus. Tiedot kerättäisiin sektorien, poolien ja toimikuntien avulla hyödyntäen Huoltovarmuuskeskuksen tilannekuvatyökalua.

Elinkeinoelämän poolien näkökulmasta tämä muutosesitys on huolestuttava. Se tarkoittaisi sitä, että muutoksen myötä poolissa työskentelevien tiedonsaantioikeus poistuu. Elinkeinoelämän eri toimialojen asiantuntemus on kuitenkin poolien työntekijöillä, eikä samalla tavalla Huoltovarmuuskeskuksella.

Luonnoksen jatkovalmistelussa tulisi varmistaa säännös tai vähintään perustelutasolla, että myös elinkeinoelämän pooleissa olevaa, toimialakohtaista tietämystä ja erityisosaamista jatkossakin hyödynnetään tilannekuvan muodostamisessa. Asia on tärkeä esimerkiksi tiedon huoltovarmuuden tilannekuvan esille saamiseksi myös jatkossa. Tilannekuvatyökalun tulee olla sellainen, että sen avulla tuotettava tilannekuva tukee niin materiaallisen kuin immateriaalisen varautumisen suunnittelua.

Medialiiton mukaan sektori-, pooli- ja toimikuntatoiminnan aseman toteaminen säännösten avulla selkeyttää toimijoiden rooleja.

Medialiitto viittaa lisäksi erityisesti luonnoksen 24 §:n ja 25 §:n osalta Elinkeinoelämän keskusliiton lausuntoon.

Huoltovarmuusorganisaation ja huoltovarmuustoimenpiteiden riittävä rahoituksen taso on varmistettava

Medialiitto pitää tärkeänä, että Huoltovarmuuskeskuksen ja huoltovarmuustoimenpiteiden rahoitusmallin uudistaminen varmistaa niiden riittävän rahoituksen tason.

Luonnoksen mukaan Huoltovarmuuskeskuksen virastotoiminnan kulut eli muun muassa henkilöstö-, kiinteistö- ja ICT-kulut sekä sektori- ja poolitoiminnan kulut (eli julkisen, yksityisen ja järjestötoiminnan yhteistyö) rahoitettaisiin vuosittain valtion talousarviosta Huoltovarmuuskeskuksen toimintamenomäärärahamentiltä. Luonnoksessa ei ole avattu rahoituksen muutoksen vaikutuksia poolien talouteen tarkemmin.

Luonnoksen 4 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan Huoltovarmuuskeskuksen koordinoimassa sektori- ja poolitoiminnassa korostuu yritysten ja muiden toimintaan osallistuvien jatkuvuudenhallinnan sekä valmius- ja varautumissuunnittelun kehittäminen, ylläpito ja harjoittelu. Huoltovarmuuskeskus suunnittelee, toteuttaa ja rahoittaa sekä viranomaisille että elinkeinoelämälle ja järjestöille tarkoitettuja sektori- ja toimialakohtaisia varautumisharjoituksia ja tilaisuuksia, jotka osaltaan toteuttavat lainkohdassa esitettyä tehtävää.

Medialiitto toteaa, että elinkeinoelämän yritysten osallistuminen poolitoimintaan perustuu vapaaehtoisuuteen. Esimerkiksi Mediapoolin jäsenyrityksille harjoitusten ja muun konkreettisen poolitoiminnan ohella riskilähtöisen toimialakohtaisen tilannekuvan ja yleistilannekuvan läpikäynti on keskeinen syy osallistua poolitoimintaan. Poolitoiminnan riittävän rahoituksen varmistaminen on myös tämän vuoksi tärkeää.

Medialiitto korostaa sitä, että luonnoksen jatkovalmistelussa on varmistettava, että poolitoiminnan kannalta riittävästä rahoituksen tasosta huolehditaan. On tärkeää, että poolien toimintakyky säilyy.

Myös ei-materiaalisen varautumisen tärkeyden tulisi näkyä esityksessä

Medialiitto kiinnittää ministeriön huomiota siihen, että huoltovarmuudessa kriittisellä infrastruktuurilla ei tarkoiteta ainoastaan yhteiskunnan välttämättömiä toimintoja tuottavia fyysisiä rakennuksia tai rakennelmia, vaan kokonaisuutta, johon voi kuulua palveluita, fyysistä infrastruktuuria sekä tuotanto- ja toimitusketjuja. Suomessa kriittinen infrastruktuuri on suurimmaksi osaksi yksityisessä omistuksessa ja infrastruktuurin rakentaminen ja ylläpito ovat ensisijaisesti yksityisten toimijoiden eli elinkeinoelämän

vastuulla. Luonnoksessa todetaan, että Suomen kriittinen infrastruktuuri sisältää myös palveluita ja muita elementtejä, jotka eivät ole fyysisiä. Riippumaton tiedonvälitys on kriisitilanteissa olennaista ja vaikka se on aineetonta, sen elinvoimainen toimintakyky riippuu fyysisen infrastruktuurin toimivuudesta.

Olisi suotavaa, että ei-materiaalinen varautuminen saisi enemmän painoarvoa ja että tiedon huoltovarmuus (mukaan lukien uutismedia ja luotettavan toimituksellisen tiedon saatavuuden varmistava informaatioympäristö) tulisi mainituksi 11 §:n perusteluissa. Myös edellä mainittu Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista (TEM/2024/142) korostaa riippumattoman toimituksellisen tiedonvälityksen tärkeyttä.

Myös Muut-sektori tulisi mainita esityksessä

Luonnoksen 11 §:n mukaan sektorit olisivat jatkossakin viranomaisten, alan järjestöjen ja merkittävimpien toimijoiden muodostamia laajoja, alakohtaisia yhteistoimintaorganisaatioita. Tällä hetkellä sektoreita on kuusi; elintarvikehuolto-, energihuolto-, finanssiala-, logistiikka-, teollisuus- ja terveydenhuoltosektori.

Medialiitto kiinnittää ministeriön huomiota siihen, että edellä mainittujen sektoreiden lisäksi on olemassa myös Muut-sektori, johon myös mediatoimialan pooli, Mediapooli, kuuluu. Muut-sektorilla ei ole sektoritason toimintaa. Myös tämä Muut-sektori tulisi mainita esityksessä.

Luonnoksen 27 §:ä (Uhkasakko) tulisi täsmentää

Medialiitto esittää, että pykälää perusteluineen täsmennetään niin, luonnolliseen henkilöön kohdistettaessa uhkasakko voidaan kohdistaa ainoastaan sellaiseen henkilöön, jolla on tosiasiallinen mahdollisuus täyttää päävelvoite.

Pykälään tulisi kirjata luonnosta tarkemmin, minkä muotoiseen tietopyyntöön uhkasakko voidaan ylipäänsä liittää. Esimerkiksi poolien työntekijöillä ei välttämättä ole lainkaan mahdollisuutta täyttää tietopyynnön velvoitteita. Elinkeinoelämän yritysten osalta on syytä muistaa, että niiden osallistuminen poolitoimintaan perustuu vapaaehtoisuuteen.

Medialiitto ry

Jukka Holmberg
toimitusjohtaja

Ismo Huhtanen
toimialajohtaja, uutismedia

Medialiitto on media-alan ja graafisen teollisuuden yritysten edunvalvontajärjestö. Jäsenjärjestömme ovat Aikakausmedia, Graafinen Teollisuus, RadioMedia, Suomen Kustannusyhdistys ja Uutismedian liitto. Yhdessä edustamme noin 600:aa yritystä uutismedian, aikakausmedian, kirjojen ja oppimateriaalin kustantamisen sekä painamisen, radio- ja tv-toiminnan ja jakelun alueilla. Jäsenyritykset työllistävät Suomessa suoraan noin 20 000 henkilöä, ja liiton edustamien toimialojen yhteenlaskettu liikevaihto on noin 3,1 miljardia euroa.